

בענין הלל וברכת שעשה נסים לאבותינו בנס חנוכה

א. איתא במס' שבת (דף כ"א, ב): מאי חנוכה וכו' שכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השמנים וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך אחד של שמן וכו', ולא היה בו להדליק אלא יום אחד. נעשה בו נס והדליקו ממנו שמנה ימים. לשנה אחרת קבעות ועשאוּם יו"ט בהלל והודאה, עכ"ל הגמ'.

הנה לא נזכר בגמ' לגמרי נס הנצחון שבמלחמת החשמונאים, שנמסרו רבים ביד מעטים וכו', רק על נס של פך השמן. לעומת זאת בתפילת ההודאה רק הנס של המלחמה "מסרת גבורים ביד חלשים ורכים ביד מעטים וזדים ביד עוסקי תורתך"; כן ביוסיפון נזכר רק הנס של המלחמה. וכן במגילת החשמונאים לא נזכר אלא הנס של מלחמת נצחון החשמונאים. וברש"י בשבת כתב, 'מאי חנוכה', פירוש על איזה נס קבעו.

ב. והנה הרמב"ם (ריש פרק ג' מהל' חנוכה) כתב: בבית שני, כשמלכי יון גזרו גזירות על ישראל ולא הניחו אותם לעסוק בתורה, ופשטו ידם בממונם ובכנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם; ולחצום לחץ גדול, עד דריחם עליהם אלוקי אבותינו והושיעם מידם והצילם. וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם, והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות ישראל יתר על מאתים שנה עד החרבן השני.

ובהל' ב' שם כתב: וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בכ"ה בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים וכו', ומפני זה תקנו חכמים שכאותו הדור שיהיו שמונת ימים האלו וכו' ימי שמחה והלל ומדליקין בהן הנרות בערב וכו' עכ"ל.

ג. הדגיש איפוא הרמב"ם את הנס של חנוכה בשני הדברים גם יחד — בישועת

ישראל מהצר ובנס הנרות בעוד בגמ' הזכירו רק הנס של הנרות, וצ"ע למה?
איך שלא יהיה, היו בחנוכה שני נסים: של פך השמן ושל ישועת ישראל שלזכרם נתקנה בתפילה ברכת על הנסים ונזכר בה רק נס המלחמה - מסרת גבורים ביד חלשים, והם דברי שבח לקב"ה על זה. וזה נכלל בברכת ההודאה שאומרים כל יום 'על נסין שבכל יום עמנו', והוסיפו דברי שבח על הנס של המלחמה, והנה נוסף על ההודאה אנו אומרים בחנוכה גם הלל, ויש לברר לאיזה דבר זה נאמר, ומהו שתלוי בנס של פך השמן, ומה — בנס של המלחמה. והנה בגמ' פסחים (דף קי"ז): נביאין שביניהם תיקנו להם לישראל שיהו אומרינן אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה שלא תבא עליהם לישראל, וכשנאליים אומרים אותו על גאולתן.

וברש"י מפרש: כגון חנוכה. בספר 'חיים שאל' (לבעל החיד"א) כתב להוכיח מרש"י דדוקא נס של כל ישראל דוגמת חנוכה אומרים 'הלל' ולא בנס של יחידים או של קהילה יחידה. והביא שם שהמאירי חולק על זה.

ד. הנה בברכות הודאה שנתקנו ע"י חז"ל (שאנו אומרים כל יום בתפילה) וכן הרבה ברכות הודאה, שנתקנו ע"י חז"ל כמבואר סוף ברכות כגון ארבעה הצריכים להודות (דף ג"ד ב'), אינם על נס שבגלוי, אלא שאנחנו מודים לקב"ה על הטובות שעושה עמנו תמיד. אולם ב'הלל' נתחדש דוקא על נס גלוי, כשכולם רואים גבורות ה', אז דוקא יש עלינו מצוה לומר 'הלל'. ובשאלות פרשת וישלח כתב דמחייבין בית ישראל לאודויי ולשבוחי קמי שמיא בעידנא דמתרחש להוא ניסא, דכתיב הללו את ה' כל גויים וכו'. והבה"ג הכניס הלל על הנס במנין המצוות שלו, והרמב"ן בספר המצוות (שורש א') האריך בזה הרבה. וכן הסכים החת"ם סופר (יור"ד סי' רל"ג) דהלל על נס מדאורייתא, ומק"ו דגאולת מצרים (מגילה דף י"ד) על מה דתני שהנביאים לא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה אלא מקרא מגילה בלבד — ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממיתה לחיים לא כל שכן; ומזה נלמד לכל נס שהוא ממיתה לחיים או משיעבוד לגאולה לומר שירה מן התורה, וכן בסמ"ק מביא לימוד על הלל על הנס מ'זוהיא תהלתך', והנה רואין אנו מזה שהלל נאמר על נסים גדולים שרואין בהם גבורות ה'. אבל צריך גם שיהיה בזה נס לישועת ישראל, שאם הקב"ה עשה דבר גדול אבל לא יוצא מזה ישועות ישראל אין בזה דין 'הלל', זה רואין מהגמ' מגילה (דף י"ד) דילפינן דין הלל ושירי מגאולת מצרים מה שם משיעבוד לגאולה אמרו שירה מחיים למות לא כל שכן, ושם הרי היתה גם ישועת ישראל נוסף על מה שראו שם גבורות ה'.

ה. עוד יש להוכיח מהסוגיא מגילה (דף יד' וערכין י') דאמרינן למה לא אומרים הלל כפורים אמר רבא בשלמא התם — הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה, הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש? — אכתי עבדי אחשורוש אנן, ע"כ. לכאורה הפירוש הוא דאי אפשר לומר נוסח הלל, שכיון דחכמים תקנו נוסח זה של הלל וכיון דאכתי עבדי אחשורוש אנן. אי אפשר לומר הללו עבדי ה'; אבל בירושלמי (סוף פסחים פרק י' הל' ו') כתוב בזה הלשון: הרי מרדכי ואסתר וכו' שנייא היא וכו' אית דבעי למימר מרדכי ואסתר משונאיהם נגאלו, לא נגאלו מן המלכות, ע"כ.

מפורש בדברי הירושלמי שאין זה רק חסרון בנוסח ההלל, רק שלגבי הלל זהו דין בישועת ישראל שלא היתה ישועה שלימה במרדכי ואסתר, ולפיכך אין דין הלל אע"פ שראו גבורת ה' במעשה פורים. הכלל אנו לומדין דדין הלל צריך שני התנאים: להראות גבורות ה' וגם שע"י זה תהיה ישועת ישראל ואם חסר תנאי אחד, אין דין הלל!

והנה שמעתי בשם הגרי"ז זצ"ל שפירש דברי הגמ' פסחים (דף קי"ח ב) על מה דאמרינן בגמ' אמר אבא מאי דכתיב הללו את ה' כל גויים אומות העולם מאי עבדיתיהו, הכי קאמר הללו את ה' כל גויים אגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו, כל שכן אנו דגבר עלינו חסדו, ע"כ. ומפרש רש"י דחזיתו שעשה לי ע"כ. ובמהרש"א כתב דלפי גירסת הספרים דעביד בהדייהו לא

משמע כן, דהוי ליה למימר דעביד בהרן, וכתב דנראה דהכי קאמר אנבורות ונפלאות שעשה באומות, כמו במצרים ובמלחמת סיסרא וכיוצא בו וכו' ע"כ, והגרי"ז אמר לפרש דברי הגמ' הנ"ל כדלהלן. דהנה לפי פירוש רש"י דמפרש להדיא אנבורות ונפלאות "דחזיתו שעשה ליי" והיינו בהדי ישראל אם כן שוב קשה אומות מאי עבידתייהו, למה צריכים הם להודות ולהלל הקב"ה בשביל ישראל.

ותירץ דהרי מצינו דאיכא ב' מיני ברכות, ברכות הודאה על טובת השם, כגון ברכת הטוב והמטיב, וגם ברכות שבח על גבורת ה', כגון ברכת עושה מעשה בראשית, וכיוצא בזה, וזה דקאמר רש"י דכשהקב"ה עושה נסים לישראל וכל העולם מכיר את גבורותיו, גם אומות העולם, או כולם חייבין להלל לה' — אומות העולם חייבין להלל להקב"ה ברכת שבח על גבורות ה' דחזיתו דעשה לישראל. וכל שכן, אנו, עם ישראל, דחייבין נוסף לזה גם כן ברכת הודאה על הטובות וחסדים שעשה עמנו - עם ישראל. יוצא איפוא שהגויים אומרים הלל רק על גבורות ה', אבל ברכת הודאה של עם ישראל הוא רק אם יש גבורות ה', ועם זה גם טובות וישועות ישראל; כן גם הגוים החיוב שעליהם להלל, הוא רק אם יש גבורות השם שע"י זה נעשה ישועות לישראל, אבל לא על גבורות ה', מבלי ישועות, שאם נתמלא התנאי של ישועות ישראל אז אומרים הגוים הלל רק על גבורות ה' אף שלהם אין ישועה בדבר ודו"ק.

ז. ולפיכך נתקן בשביל זה הנוסח 'על הנסים' בתפילה, וזה פירושו: 'ואתה ברחמך הרבים עמדת להם בעת צרתם ורכת את ריבם', לא בדרך הטבע, רק מסרת גבורים ביד חלשים ורכים ביד מעטים', והיינו בדרך נס, והתוצאות יצאו מזה בשני ענינים "דלך עשית שם גדול וקדוש בעולמך", והיינו גבורת ה' "ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה" והיינו — ישועות וטובה לישראל, ולפיכך קבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל, להודות על טובת ה', ולהלל על גבורת ה'.

נמצא יוצא לפי זה דהלל בחנוכה היתה רק על נצחון חשמונאים במלחמה, דהיה בה שני הדברים — גבורות ה' וישועות ישראל, אבל על נס פך השמן, דלא היה כזה טובת ישראל מה', רק גבורות ה' אין זה ענין להלל; וכל שכן ברכת הודאה, של 'על הנסים' ודאי דאינה אלא על הנס של נצחון המלחמה ולא על נס של פך השמן, דהא ברכת הודאה אינו אלא על טובות השם לישראל, ולא על גבורות ה', כמו שהוכחנו משני סוגי הברכות, ודו"ק. ח. ועתה ניגש לברכות שעל הנרות. הנה זה ברור דברכת להדליק נר נתקן על הנרות ועל נס פך השמן, אבל הברכה "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה", יש להסתפק לכאורה אם זה נקבע רק על נס של פך השמן כמו ברכת הנרות, דזה נראה ממה שאומרים זה יחד עם ברכת הנרות, או שיש לברכה זו משמעות של ברכת על הנס בכללו, והיינו שהיא ברכה על נצחון החשמונאים, וכמו דאמרינן בגמ' ריש פרק הרואה (דף נ"ד) דמברכין על נס אפילו של יחיד, וילפינן זה מפסוק ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל וכו', ומסיק הגמ' דאניסא דיחיד רק הוא חייב לברך, כשבא למקום ההוא

שקרה הנס, ויש אומרים דכנו וכן בנו גם כן, אבל לא אחרים. אבל אניסא דרבים כל אחד חייב לברך כשבא למקום ההוא.

לכאורה היה נראה שברכת "שעשית נסים לאבותינו" אי אפשר לומר משום ברכת נס על נס דרבים, דהברכה זאת תקנו חז"ל, שהיא רק כשמגיע למקום אשר קרה שם הנס, אבל לא סתם לברך כשנוכח על הנס, ולפיכך צריך לומר דזה רק ברכה על נס שקשור עם הדלקת הנרות.

ט. אבל מצאתי בשאלתות דרב אחאי גאון פרשת וישלח דבר חדש וז"ל (בשאלתא כ"ו): וכד מטי יומא דאיתרחיש להו ניסא לישראל כגון חנוכה ופורים מיחייב לברוכי ברוך אשר עשה נסים לאבותינו בזמן הזה: בחנוכה על שרגא, בפורים על מקרא מגילה, שנאמר ויאמר יתרו ברוך ה'. ומצאתי בגליוני הש"ס (על שבת כ"ג) מביא דברי השאלתות וכתב עליו דמקרא זה דויאמר יתרו ברוך וכו' נלמד בברכות (דף נ"ד): הוואה מקום שנעשו בו ניסים לישראל דאומר ברוך שעשה ניסים לאבותינו במקום הזה. אבל כאן הרי אין זה במקום הנס. כתב לתרץ דס"ל לבעל השאלתות, דהוא הדין לענין זמן שנעשה ניסים לאבותינו, דזה נמי הוה במקום הנס וילפינן נמי דבעינן אז לברך על הנס, מהפסוק דויאמר יתרו ברוך ה' וכו' דהיינו ברכת הנס ממש. וזה חידוש גדול של השאלתות!

י. יוצא אם כן, לפי השאלתות שברכת שעשה ניסים לאבותינו היא ברכת הנס ממש, ולפי זה נקבע אמנם שתאמר רק על הנרות, אבל הברכה היא על נצחון המלחמה שהיא טובות לישראל וגבורות ה' לישראל כמו בהלל.

והנה המאירי שבת (דף כ"ג) כתב וז"ל: מי שאין לו להדליק ואינו במקום שאפשר לו לראות יש אומרים שמברך לעצמו שעשה נסים ושהחיינו בלילה הראשונה ושעשה ניסים בכל הלילות, והדברים נראין עכ"ל. מוכח מזה גם כן דאין לאשר עשה ניסים ענין לנרות דוקא, דאפילו במקום שאין נרות ואינו רואה, מברך אשר עשה ניסים, וזה מחמת דעצם ברכת הנס היא על הנצחון של המלחמה.

יא. והנה בדברים אלה נפתח לנו פתח לכאר דברי הרמב"ם ושאר הראשונים. דהנה אמרינן בגמ' (דף כ"ג בשבת, ובסוכה מ"ו): אמר רב חייא בר אשי אמר רב המדליק נר חנוכה צריך לברך ורב ירמיה אמר הוואה נר חנוכה צריך לברך, אמר רב יהודה יום הראשון הוואה מברך שתים ומדליק מברך ג', מכאן ואילך מדליק מברך שתים ורואה מברך אחת וכו' ע"כ.

ויש בפירוש הסוגיא מחלוקת הראשונים כמה דאמרינן הוואה מברך שתים שיש הסוכרים דדוקא מי שלא הדליק עוד ולא יצא עוד בהברכות אבל מי שהדליק כבר בבית אפילו רואה אח"כ אינו מברך, כן כתב רש"י בשם רבותיו וכן כתב הרשב"א, ועיין במאירי שכתב כן, והרמב"ם (פרק ג' מהל' חנוכה ה' ד') כתב: וכל הוואה אותה ולא כירך מברך שתים שעשה ניסים לאבותינו ושהחיינו, וכתב הרב המגיד דמשמע מדברי רבינו דדעתו דאפילו שיצא חובת המצוה, כגון שהדליקו עליו בתוך ביתו מברך וזה דעת קצת הגאונים, והרשב"א כתב: מסתברא שלא הדליק ולא הדליקו עליו בתוך ביתו ואינו עתיד להדליק הלילה הא לאו הכי אינו צריך לברך, ולא מצינו יוצא מן המצוה וחוזר ומברך על הראיה,

עכ"ל. ובאמת צריכים להבין סברת הרמב"ם, הרי כבר יצא ידי המצוה, ולמה מברך כשרואה.

והב"ח בסי' תרע"ז הביא מכמה שיטות מרכינו ירוחם ועוד ראשונים, דכשואשתו הדליקה עליו בביתו, אעפ"י שיצא, כשרואה מברך שמים בלילה ראשונה וכן פסק הב"ח. וכתב הטעם דמה שמדליקין עליו בביתו הוא רק לפטור אותו מחיוב המוטל על ממונו להדליק נרות לפרסם הנס ברבים, אבל ברכת שעשה נסים ושהחיינו הוא חיוב על הגברא גופא, ומזה לא נפטר כשמדליקין עליו, אם לא כשעמד שם בשעת ברכה וענה אמן, אבל כשהדליק הוא בעצמו בביתו אין צריך לברך כשרואה חבירו מברך, עכת"ד הב"ח.

יב. ובתוס' סוכה (דף מ"ו ע"א ד"ה הרואה נר של חנוכה), כתב בשאר מצוות לא תקנו לברך לרואה אלא גבי נר חנוכה משום חביבות הנס, וגם משום שיש כמה בני אדם, שאין להם בתים ואין בידם לקיים המצוה, וטעם ראשון ניחא דלא תקשה ממזוזה וכו' ע"כ.

ובעל ערוך השולחן א"ח תרע"ו הוציא מדברי התוס' הללו דאפילו כבר בירך על הנר וראה אצל חבירו מברך, ותמה על המגן אברהם שלמד פירוש אחר בדברי התוס', ודוק.

יג. והנה לפי מה שהסברנו ניחא, דברי השיטות האלו, דכיון דברכת "שעשה נסים" היא ברכה על הנס כמבואר, ולפי השאלות הוה כמו שמזדמן למקום שאירע הנס, כיון שהוא בזמן הנס, סוברים התוס' דכיון שראה שחבירו מדליק הנר, זה עושה הדבר כמקום הנס בזמן הנס, והוה כהגיע למקום הנס, דמברך שנית ברכת הנס, והרמב"ם סובר אם בירך כבר בבית הרי כבר בירך ברכת הנס בזמן הנס ובמקום הנס דהנרות והזמן עשו את הדבר כמקום הנס, ולפיכך אינו מברך כשראה חבירו מדליק דאי אפשר לו לעשות מקום הנס ע"י הזמן ע"י נרות של חבירו כיון שנקבע בשבילו מקום הנס על נרות של עצמו וזה לפי דברי השאלות, שהבאתי לעיל.

ובזה יהיה מוסבר האמור במסכת סופרים (פרק ב' ה"ו) וז"ל: וכיצד מברכין ביום א' המדליק מברך שלש והראה מברך ב', בא"י אשר קב"ו להדליק נר, ואומר הנרות הללו אנו מדליקין על הישועות ועל הנסים וכו' ואין לנו רשות להשתמש בהם וכו' כדי להודות לשמך הגדול וכו' על נפלאותיך ועל ישועותיך, ואח"כ אומר בא"י שהחיינו, ואח"כ אומר שעשה נסים לאבותינו וכו' עכ"ל, וכן בהגהות מיימוניות (פרק ג' מחנוכה אות א') מביא דברי מסכת סופרים, ומסיק וכן היה מהר"ם ז"ל רגיל לעשות, מקודם מברך להדליק נר ואח"כ הנרות הללו אח"כ שהחיינו ואח"כ שעשה נסים ולכאורה צריך להבין למה מפסיק בין להדליק נר עם הנרות הללו ושהחיינו ואינו אומר שעשה נסים תיכף אחר 'להדליק', כיון שלפי פשוטם שייך 'שעשה נסים' להנרות. ומוכת מזה מפורש דברכה 'שעשה נסים' לא שייך לברכת הנרות כלל שזה ברכה לזכרון על נס פך השמן, אבל שעשה נסים הברכה על נצחון המלחמה וברכת הנס, דזה תלוי בטובת הקב"ה לישראל, מגדר סוגי ברכות הודאה, ולפיכך יכול להפסיק בין הברכה של להדליק נר, שזה על הנרות, לברכה שעשה נסים, שזה על נס המלחמה, ואין שייכות אחד לשני. ומה שצריכים לברך על הנס דוקא בזמן הדלקת

הנרות הוא מטעם הדלקת הנרות עושה זה למקום הנס. (ויש להוסיף עוד, דהרי המאירי מתרץ ריש פרק ב' דשבת למה היתה הדלקת הנרות ח' ימים הרי הנס היה רק ז' ימים, כי ליום אחד הרי היה שמן ותירץ דלילה ראשונה מברכין על הגאולה ועל הודאת מציא את פך השמן, ושאר הלילות על פך השמן, ע"כ דבריו, א"כ מבואר דלילה ראשונה היתה גם הדלקת הנרות מחמת המלחמה וגאולתה א"כ נקבע ע"י הדלקה מקום הנס גם לגבי המלחמה, ולפיכך מברכין ברכת הנס שעשה ניסים לאבותינו בזמן הדלקת הנרות, וצ"ע בזה).

יד. והנה מצאתי אח"כ ברש"י סוכה (דף מ"ו) הרואה מברך שתיים וז"ל: שהחינו ושעשה ניסים, מוכח גם מרש"י שמפסיקין, ומקודם מברכים שהחינו ואח"כ שעשה ניסים, וזה כמסכת סופרים כמבואר. ואף שיש לחלק דרוקא לגבי הרואה כתב כן רש"י דאין ברכה להדליק מ"מ נראה דאין לחלק בזה. ובפורים כתוב (מגילה כ"א) דאומרים מקודם על מקרא מגילה ושעשה ניסים ואח"כ שהחינו, וצריך לחלק בין מגילה וחנוכה, דבמגילה הכל הולך על נס של מפלת המן, בין מקרא המגילה בין ברכת שעשה ניסים, ולפיכך מסמיכים אחד לשני, ולא כן בחנוכה שהדלקת הנרות 'להדליק נר' הולך על נס פך השמן, ושעשה ניסים ברכת הנס אוזיל על נצחון החשמונאים במלחמה. דעל נס פך השמן אין ברכת הודאה מפני שאין כאן טובת ישראל ולפיכך מפסיקים בין ברכה זו לזו. ודוק בכל זה.

טו. ועפ"י כל האמור תבואר שאלת ותשובת הגמרא מאי חנוכה, והתשובה: על פך השמן ולא נאמר על ניסי המלחמה והישועה. כי הגמ' ידעה שכל עיקר קביעות הברכות של הודאות וברכת על הניסים וברכת שעשה ניסים הוא מטעם הנצחון והישועה במלחמה. רק שאלה מאי חנוכה למה קבעו שמונה ימים, שהיה מספיק ביום אחד. על זה מתרץ דבאמת משום נס המלחמה היה מספיק יום אחד, כמו פורים, אלא משום פך השמן שהנס היה שהדליק שמונה ימים קבעו שמונה ימים, וכיון שקבעו משום פך השמן הזה ונקבע גם החג על מלחמה ונצחונה כל שמונת הימים ולפיכך אומרים הלל כל שמונה, דמשום נס הפך השמן לא היה אומרים הלל, כמו שהוסבר וראה עוד במגילת תענית (פרק ט') שכתב מפורש וז"ל: ומה ראו לגמור בו את ההלל אלא שכל תשועה ותשועה שהקב"ה עושה עם ישראל היו מקדימים לפניו בהלל בשירה ובשבח ובהודאה כענין שנאמר ויענו בהלל ובהודו לה' כי טוב וכו' עכ"ל מפורש דדין הלל נתקן על ישועת ישראל וכן גם ההודאה וזה כמו שביארנו לעיל.

טז. והנה עלינו עוד חובה לבאר דברי המגילת תענית שם (פרק ט') על חנוכה דאיתא התם וז"ל בכ"ה ביה יום חנוכה תמניא יומא דלא למספד כשנכנסו יונים להיכל תמאו כל השמנים וכו' שבהיכל וכו' ונעשו בו נס והדליקו ח' ימים לשנה אחרת קבעו ח' יו"ט, ע"כ, ובגמ' שלנו בשבת כתוב לשנה אחרת קבעום ועשאום ימים טובים בהלל והודאה ע"כ, הוסיף הבבלי בהלל והודאה. אבל לפי דברינו הגירסא במגילת תענית יותר מדוקדקת, דהלל והודאה לא נתקנו על נס פך השמן רק על נס של נצחון חשמונאים, והיות שכאן מדובר על נס של פך השמן, אין זה שייך להלל והודאה, ולפיכך הביא המגילת תענית הלל בענין מיוחד בהמשך הדברים וזה מדויק מאד.

יז. והנה במגילת תענית כתוב עוד ומה ראו לעשות חנוכה ח' ימים והלא חנוכה שעשה משה במדבר לא עשה אלא שבעת ימים שנאמר ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים וכו' אלא בימי מלכות יון נכנסו בית חשמונאים להיכל ובנו את המזבח וסדרוהו בסיד, ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקים בו ח' ימים. והמפרש הקשה על האמור — מה שאלה היא זו למה קבעו ח' ימים, הרי זה מפני נס השמן שדלק שמונה ימים. ותירוצו אינו מספיק, שכתב מפני דיום ראשון היה שמן שלא על פי נס, שהרי לפי המאירי שהבאנו כתב דיום ראשון היה הנס מפני נצחון החשמונאים ומציאת הפך השמן. עוד מקשה במגילת תענית ומה ראו להדליק את הנרות ותירץ אלא בימי מלכות יון שנכנסו בית חשמונאי להיכל שבעה שפודים של ברזל עשו וחיפום בעץ והדליק בהם את המנורה, וגם דברי הקושיא הזאת אינם מובנים ומה ראו להדליק את הנרות? — הרי אמרו לעיל שם — משום הנס. ועיין להמפרשים שנדחקו הרבה במגילת תענית זו.

ואולי יש לומר דהקושיא היתה דהרי אמרינן ברמב"ם (פרק ג' מהל' תומ"ס הל' י"ג) גר מערבי שככה אין מדליקה אחר דישונה אלא ממזבח החיצון, וכן הוא במשנה תמיד שם. ועיין בהשגות הראב"ד.

יח. וכיון שהמזבח היה הרוס ותקנו אותו אחר ח' ימים וא"כ כל ח' של חנוכה מהיכן הדליקו המנורה דלא היו מערכות של אש על המזבח, וזהו ששאלה הברייתא במגילת תענית מה ראו להדליק את הנרות כיון שהיה המזבח הרוס לא היה מהיכן להדליק, וע"כ שהדליקו לא מהמזבח, א"כ לא קימו מצות ההדלקה בכלל, וזהו לעיכוב, ועל זה תירץ דבית חשמונאים לא עשו כדין דר' יוסי סובר (ע"ז נ"ג ומנחות כ"ח) דאף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי, וא"כ לפי דבריו עשו זה רק לכבוד הנס אף שלפי הדין לא יצאו, לפיכך הדליקו שלא מאש המערכת. (ולפ"ז צריך לגרוס שעשום מעץ, ולא מברזל שחיפום בעץ, דהיינו בדיל, וצ"ע).